

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.5>

Яна ДУБІНІНА

старший викладач кафедри соціальної роботи, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, вул. Дворянська, 2, м. Одеса, Україна, 65000

ORCID: 0000-0001-8855-3248

Бібліографічний опис статті: Дубініна, Я. (2022). Соціально-педагогічна складова системи соціального захисту населення. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 29–35, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.5>

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

У статті розглянуто соціально-педагогічну складову соціальної роботи як пріоритетний вектор соціальної політики суспільства, як методологічну основу міжорганізаційної координації узгодженої діяльності всіх суб'єктів соціальної роботи з надання допомоги індивіду (групі) у соціальному просторі. Метою статті є аналіз розвитку сучасної соціальної роботи через її соціально-педагогічну складову, з'ясування сутності соціально-педагогічного підходу до системи соціального захисту населення.

Розкрита соціально-педагогічна (функціональна) спрямованість соціальної роботи, яка дозволяє працювати з представниками соціально стабільних і проблемних соціальних груп, та реалізовувати освітньо-виховну й соціальну політику держави. Особлива увага звернена на те, що соціально-педагогічна модель соціальної роботи координується на наданні допомоги через інтегрований виховний вплив на процес соціалізації особистості або соціальної групи та реалізується соціальними ресурсами. Її можна визначити як модель практики соціальної роботи, яка орієнтована на допомогу індивіду або соціальній групі, що потрапили у складну життєву ситуацію, через систему соціальних інститутів.

У публікації висвітлена спрямованість соціально-педагогічної складової сучасної соціальної роботи на підвищення якості життя населення та створення умов для повноцінного соціального функціонування та розвитку членів суспільства. Автор акцентує, що використання соціально-педагогічних технологій сприяє, з одного боку, професійному розвитку надавачів послуг – фахових соціальних працівників, з іншого – озброює їх новими інструментами впливу на клієнтів.

Обґрунтована актуальна потреба в оновленні та осучасненні соціально-педагогічної роботи відповідно до трансформаційних процесів в українському соціумі, на засадах клієнтоцентризму, природовідповідності та духовності. Доведена перспективність вирішення актуальних соціальних проблем суспільства засобами соціально-педагогічної діяльності.

Ключові слова: соціальна робота, соціальна педагогіка, соціальний захист, соціально-педагогічний підхід, соціально-педагогічна модель, соціальна політика.

Yana DUBININA

Senior Lecturer at the Department of Social Work, Odesa I. I. Mechnikov National University, 2 Dvoryanska str., Odesa, Ukraine, 65000

ORCID: 0000-0001-8855-3248

To cite this article: Dubinina, Ya. (2022). Sotsialno-pedahohichna skladova systemy sotsial'noho zakhystu naseleण्या [Socio-pedagogical component of the social protection system]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 29–35, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.5>

SOCIO-PEDAGOGICAL COMPONENT OF THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM

The article considers the socio-pedagogical component of social work as a priority vector of social policy of society, as a methodological basis for inter-organizational coordination of coordinated activities of all subjects of social work to help individuals (groups) in the social space. The aim of the article is to analyze the development of modern social work through its socio-pedagogical component, to clarify the essence of the socio-pedagogical approach to the system of social protection.

The socio-pedagogical (functional) orientation of social work is revealed, which allows to work with representatives of socially stable and problematic social groups, and to implement educational and social policy of the state. Particular attention is paid to the fact that the socio-pedagogical model of social work is coordinated on the provision of assistance

through integrated educational impact on the socialization of the individual or social group and implemented by social resources. It can be defined as a model of social work practice that focuses on helping an individual or social group in a difficult life situation through a system of social institutions.

The publication highlights the focus of the socio-pedagogical component of modern social work to improve the quality of life and create conditions for full social functioning and development of society. The author emphasizes that the use of socio-pedagogical technologies contributes, on the one hand, to the professional development of service providers – professional social workers, on the other – equips them with new tools to influence clients.

The urgent need for renewal and modernization of socio-pedagogical work in accordance with the transformation processes in Ukrainian society, on the basis of customer-centrism, environmental friendliness and spirituality is substantiated. The prospects of solving current social problems of society by means of socio-pedagogical activities are proved.

Key words: social work, social pedagogy, social protection, socio-pedagogical approach, socio-pedagogical model, social policy.

Актуальність проблеми. Реформування українського суспільства зумовлює необхідність перегляду підходів до визначення стратегічних завдань соціальної політики. Пріоритетним вектором реалізації соціальної політики є соціальна робота. Соціально-педагогічна складова сучасної соціальної роботи спрямована на підвищення якості життя населення, його психосоціального здоров'я та створення умов для повноцінного соціального функціонування членів суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні узагальнення наукових праць О. Безпалько, Т. Веретенко, О. Денисюк, Н. Заверико, І. Звереві, А. Капської, О. Карпенко, З. Кияниці, В. Кузьмінського, Ж. Петрочко та ін. дозволяють трактувати соціально-педагогічну роботу в соціальних закладах як діяльність із забезпечення потреб, прав дітей та їхніх сімей, різних соціальних груп населення, створення сприятливих умов для формування їхньої безпечної поведінки, розвитку соціальної активності, успішності в життєвій, професійній реалізації (Безпалько, 2011; Зверева, Кияниця, Кузьмінський, 2007; Петрочко, 2010).

Загальне визнання й широке використання отримали праці, присвячені соціально-педагогічним аспектам соціальної роботи та професійній підготовці працівників соціально-педагогічної сфери, зокрема таких науковців, як О. Безпалько, Р. Вайнола, А. Горілий, О. Горпинич, І. Грига, Л. Димитрова, А. Капська, Л. Коваль, Г. Лактіонова, Б. Новіков, Т. Семигіна, В. Поліщук, В. Полтавець, Г. Попович (організація соціальної роботи в Україні на соціально-педагогічних засадах)(Семигіна, 2020); Г. Андрєєва, О. Беца, З. Зайцева, І. Зязюн, В. Кравуць, С. Кротюк, М. Коваль, Т. Ковальчук, В. Теслюк (аспекти соціальної допомоги та реабілітації особистості залежно від наяв-

них у неї проблем у навчанні, адаптації в сім'ї, в учнівському або трудовому колективі, пошуку роботи)(Ковальчук, Теслюк, 2018); Н. Рудкевич, М. Садова, Г. Юрчинська (професійне просвітництво різних груп населення, профорієнтація в соціальній роботі) (Рудкевич, 2021); О. Безпалько, В. Бочарова, Т. Веретенко, Г. Вороніна, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, Л. Міщик, С. Савченко, Р. Овчарова, С. Хлебик, П. Шептенко (проблеми технологізації соціально-педагогічної діяльності) (Ковальчук, Теслюк, 2018; Поляничко, Кирилюк, 2020).

Водночас аналіз наукових джерел доводить, що в умовах реформування всіх державних інститутів українське суспільство в недостатній мірі використовує потенційні можливості соціальної педагогіки щодо ефективного вирішення соціальних проблем, поєднання в спільну систему існуючих напрямів, форм і методів соціальної роботи. Саме така система спроможна формувати сприятливе соціальне середовище для кожного індивіда і є запорукою прогресу в розвитку держави і суспільства.

Мета статті – проаналізувати розвиток сучасної соціальної роботи через її соціально-педагогічну складову, розглянути сутність соціально-педагогічного підходу до системи соціального захисту населення та запропонувати вектори його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансформаційні зміни українського суспільства зумовлюють активізацію соціально-педагогічної роботи з різними соціальними групами населення. Практика сучасної соціальної роботи доводить доцільність та ефективність застосування здобутків теорії та практики соціальної педагогіки як дієвого сегмента та пріоритетного вектора системи соціального захисту населення. Питання, що стосуються багатомірно складних соціальних проблем сучасної

України, неможливо вирішити лише в рамках однієї соціальної роботи, яка реалізується в суворо встановлених соціально-правових професійних рамках. Соціальна робота – найважливіша технологія реалізації соціальної політики, проте вона не може розв’язувати певні питання у сфері соціальних проблем.

Сьогоднішній етап розвитку і формування соціально-педагогічної діяльності в контексті її концептуальних засад і процесів ґрунтується на соціальній роботі, яка функціонально багато в чому є соціально-педагогічно спрямованою. Соціально-педагогічна діяльність за замістом є соціальною роботою та включає педагогічну діяльність, яка спрямована на здійснення компетентної допомоги індивіду або групі індивідів у самоорганізації, встановлення нормальних відносин у сім’ї, колективі, в суспільстві. Соціально-педагогічна робота – це модель професійної діяльності, спрямованої на створення суспільством, комерційними та громадськими організаціями сприятливих умов для фізичного, психічного і соціального розвитку членів громади та соціально-педагогічного захисту населення.

Зміст і структура соціально-педагогічної діяльності визначаються соціальним замовленням, актуальними соціальними проблемами суспільства та знаходять нормативно-правове підкріплення в соціальній політиці. Соціальна педагогіка може претендувати на високу соціальну затребуваність як наука, теорія та практика, тому що сприяє гармонізації людини та соціуму, всіх суспільних структур та найскладнішої системи їх взаємодії. Саме соціальна педагогіка інтегрує всі компоненти української культури та цивілізації – науковий, освітній, духовний, культурний та соціальний. Це обумовлює статусне підвищення її ролі у процесі формування (розвитку) людини та суспільства, всіх соціальних структур та інститутів, соціо-гуманітарного знання. Соціальна педагогіка поряд із сім’єю та освітніми установами представляє важливу соціальну конструкцію з реалізації програм та традицій суспільного розвитку та соціального захисту людини у XXI ст. Її пріоритетне завдання – допомогти клієнтові знайти своє місце в динамічно мінливому світі, в особливих, важких або екстремальних умовах діяльності, зорієнтуватися в нових соціальних відносинах; надати допомогу через цілеспря-

мований (інформаційний, емоційний, когнітивний тощо) вплив на людину чи малу групу для їх «соціалізації, відновлення й оптимізації соціальних функцій, орієнтирів, розроблення соціальних норм спілкування» (Потоцька, 2019, с. 5).

Соціальна робота завжди пов’язана з впливом на клієнта, що об’єктивно обумовлює педагогічну спрямованість такого впливу. У зв’язку з цим соціально-педагогічна складова соціальної роботи включає принципи, зміст, шляхи та інструменти педагогічного впливу.

Методологічною основою соціально-педагогічної моделі соціальної роботи є соціальна педагогіка. Соціально-педагогічна модель координується на наданні допомоги через інтегрований виховний вплив на процес соціалізації особистості або соціальної групи та реалізується ресурсами соціальних інститутів. Загальна мета впровадження такої моделі – супроводжувати, коректувати процес формування соціальних якостей індивіда відповідно до суспільно значущих цінностей. Переважна частина наукових понять, принципів, практичних механізмів застосування соціально-педагогічної моделі соціальної роботи інтегрована із педагогіки, психології, соціології. Ефективність використання такої моделі у сфері профілактики негативних явищ серед всіх вікових груп ризику доведена практикою сучасної соціальної роботи. Заходи, що формують мотивацію щодо здорового способу життя, дотримання безпечної поведінки популярні серед учнівської та студентської молоді; досвід проведення масових акцій та спеціальних тренінгів з формування ініціативних молодіжних груп є цінним та продуктивним з точки зору впровадження позитивних соціальних змін у територіальних громадах.

Соціальна педагогіка є базовою інтегративною основою в системі служб соціальної допомоги та підтримки населення, дозволяє оперативно оцінювати потреби громадян, складати індивідуальний план надання соціальних послуг, координувати роботу мультидисциплінарних команд, оптимально впливати на соціальні відносини, стимулювати розвиток особистості клієнта. Соціальна допомога, якої потребує окремий індивід або соціальна група, теоретично спирається на фундаментальні положення соціальної педагогіки. Соціальна

педагогіка є змістовним стрижнем, що координує й узгоджує діяльність різних суб'єктів соціальної роботи.

У системі соціального захисту населення можна визначити узагальнений соціально-педагогічний підхід, який інтегрує соціологічний і психологічний підходи педагогічною теорією та практикою. Педагогічний зміст соціальної роботи відбивається у таких соціальних процесах, як соціальна адаптація, соціальна корекція, соціальна реабілітація та ін. Соціальна педагогіка та соціальна робота пов'язані на підставі взаємодоповнення. Соціальна педагогіка компенсує ті впливи, які упускає соціальна робота: взаємодія з представниками соціально стабільних та соціально перспективних груп, громадськими організаціями, благополучними сім'ями, засобами масової інформації тощо. Соціальна педагогіка поширює свої впливи не лише на соціально вразливі групи населення. Вона реалізується у соціумі «здорових» сімей, у культурно-дозвільній сфері, у спортивно-масовій роботі, в освіті, в діяльності громадських об'єднань тощо. Отже, соціальна педагогіка доповнює соціальну роботу тим, що охоплює не тільки соціально-проблемну частину населення.

Особистісно-орієнтований та диференційований підходи є ключовими ланками у соціальній педагогіці та основними у системі соціального захисту населення. З погляду соціальної педагогіки, особистісно-орієнтований підхід вимагає використання методів і засобів навчання та виховання, які є відповідними індивідуально-психологічним особливостям кожної людини. В системі соціального захисту населення принцип особистісно-орієнтованого підходу передбачає гарантію забезпечення соціальних прав та виконання особистістю соціальних функцій. Такий підхід зумовлює педагогічну основу соціального захисту, основною метою якого є надання компетентної допомоги клієнту відповідно до його індивідуальних потреб, запиту та з опорою на його психологічні особливості. Принцип диференціації допомоги – це дозування ресурсів та соціально-педагогічної підтримки фахівця: надається стільки, скільки необхідно, щоб запустити, активізувати механізм самопомоги, самопідтримки, самокорекції та саморозвитку, активувати здатність клієнта до самоконтролю своєї

життєвої ситуації. Соціальна педагогіка стає теоретичною базою соціального захисту, що забезпечує його педагогічний компонент. Соціальний захист може розглядатися як професійна діяльність з надання допомоги індивідам, соціальним групам з метою поліпшення або відновлення їх здатності до соціального функціонування.

«Соціальна робота – це високопрофесійна діяльність, що вимагає від тих, хто її виконує, володіння найсучаснішими методами, формами роботи з людиною та впливу на соціальні процеси, оскільки професійні обов'язки фахівця соціальної роботи обумовлюють його ролі: педагог, учитель, вихователь, експерт, консультант, посередник, соціальний адвокат тощо» (Балахтар, 2017, с. 4). Саме соціально-педагогічні принципи зумовлюють вимоги до вибору засобів психолого-педагогічного впливу на клієнтів соціальних служб, необхідність врахування індивідуально-психологічних характеристик при здійсненні будь-яких соціально-педагогічно-технологічних процедур. Вирішення соціальних завдань багато в чому визначається вихованістю людей, тому соціальній педагогіці належить провідна роль у визначенні методів та технологій *формування та розвитку особистості* суб'єктів та об'єктів соціальної роботи. Особливої уваги заслуговує використання *соціально-педагогічних підходів* до процесу розвитку клієнтів соціальної роботи із застосуванням інструментів, які сприяють усвідомленню клієнтом перешкод, цілей та необхідних ресурсів для свого розвитку, що і є фундаментом унікального способу розв'язання його конкретної проблеми. Використання соціально-педагогічних технологій сприяє, по-перше, професійному розвитку надавачів послуг – фахових соціальних працівників, а по-друге, озброює їх новими інструментами впливу на клієнтів з метою залучення особистого потенціалу останніх як ресурсу для виходу із життєвої кризової ситуації.

Соціально-педагогічна діяльність – складна багаторівнева система, яка «передбачає здійснення цілісного резонансного впливу на мотиваційно-ціннісну, світоглядну, діяльнісво-вольову сфери» (Кабусь, 2016, с. 13) клієнтів, представників різних соціальних груп, та здійснюється на рівні реалізації соціальної політики держави; організації соціального парт-

нерства, спільної діяльності різних соціальних суб'єктів; реалізації соціовиховної, просвітницької діяльності соціального педагога; ознайомлення представників різних соціальних груп зі способами самоорганізації, розвитку суб'єктності, досягнення життєвих цілей тощо, й передбачає синергетичну спрямованість усіх видів соціально-педагогічної діяльності (соціально-виховної, просвітницької, превентивної, рекламно-інформаційної, корекційно-реабілітаційної) на стимулювання клієнта до саморозвитку, становлення його як відповідального суб'єкта власного та суспільного життя.

Як і соціальна робота, соціально-педагогічна діяльність активізує внутрішні ресурси особистості та ефективно і комплексно застосовує зовнішні соціальні ресурси. Ефективна *соціально-педагогічна діяльність* можлива лише за наявності в її основі інтегративного комплексу гуманітарних та соціальних наук, що дозволяють конструювати різноманітні моделі професійної діяльності. На сьогодні *соціально-педагогічна робота* визначається підвищенням якості соціальних послуг, інноваційними технологіями соціально-педагогічної діяльності, конкретизацією та доповненням щодо змісту роботи соціальних педагогів закладів системи соціальної роботи. З часом активізується робота соціального педагога щодо організаційно-методичного напрямку, який охоплює заходи з профорієнтаційної, благодійної та волонтерської діяльності. Поширеними в соціально-педагогічній практиці стають такі форми роботи: презентації професій, творчі майстерні, консультації з використанням «профорієнтаційних терміналів», віртуальні екскурсії до вищих навчальних закладів. Доцільно сьогодні враховувати певні трансформаційні процеси в українському соціумі та оновлювати, осучаснювати соціально-педагогічну роботу, соціальну педагогіку відповідно до реалій часу. На часі є наповнення змісту, структури соціальної педагогіки інноваціями. Професійне поле соціального педагога значно розширюється і є важливим на ринку праці. *Сприяння захисту прав і законних інтересів* дітей, безперешкодному доступу до навчання дітей з інвалідністю, профілактика та подолання інтернет-залежності, кібербулінгу, проявів суїцидальної поведінки підлітків стають першочерговими завданнями, що передбачають створення комфортних умов для адаптації дітей та молоді з інвалідністю,

з особливими освітніми потребами (впровадження проєкту інклюзивної освіти), соціально-педагогічний супровід батьків, вчителів (Чернуха, 2019).

Пріоритетними сегментами соціально-педагогічної роботи в умовах сьогодення є інтегровані напрями діяльності освітніх закладів та інших соціальних інститутів суспільства в системі сучасного соціального виховання, розбудова інклюзивної освіти; подолання соціальної дезадаптації учнів; медіаосвіта учнів; попередження суїцидальної поведінки підлітків, які є активними користувачами соціальних мереж; створення гендерно-сприятливого освітнього середовища. Надзвичайно актуальною є увага дітям із сімей, що знаходяться у складних життєвих обставинах, сімей вимушено переміщених осіб, сімей учасників воєнних дій тощо. Кризові явища українського суспільства, мінливі запити членів громади стимулюють пошук, розробку адекватних і, головне, дієвих та ефективних форм і методів соціально-педагогічної роботи відповідно до актуальних соціальних проблем.

Соціально-педагогічна робота – це систематичні заходи, що спрямовані на підвищення якості пристосування людини до соціуму; це професійна допомога через сприяння в розв'язанні складних життєвих проблем та розкриття особистісного потенціалу. Вона орієнтується на допомогу клієнтам у вирішенні щоденних особистісних проблем, на формування у них навичок самостійного подолання труднощів (самодопомоги). Доведена ефективність соціально-педагогічної роботи у вирішенні наступних соціальних проблем: профілактика девіантної поведінки дітей та молоді, попередження ВІЛ/СНІД та ризикованої поведінки, соціальна реабілітація дітей та молодих людей з особливими потребами, ресоціалізація осіб, які повернулися з місць позбавлення волі тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що сьогодні соціальна педагогіка в Україні є дієвим сегментом і пріоритетним вектором соціальної роботи, державної соціальної політики, оскільки спрямована на надання соціальних послуг представникам різних соціальних груп сучасного суспільства. Актуальною є потреба в оновленні та осучасненні соціально-педагогічної роботи відповідно до

трансформаційних процесів в українському соціумі, на засадах клієнтоцентризму, природо-відповідності та духовності, які є базовими для сучасної соціальної роботи та формують інтегрований підхід до взаємодії з клієнтами у системі соціального захисту населення. Доцільно

орієнтуватися на ефективний досвід в означеній сфері в європейському та міжнародному соціальному середовищі та використовувати потенціал соціальної педагогіки для оптимального вирішення актуальних соціальних проблем українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балахтар В.В. Педагогіка і психологія в соціальній роботі. Київ : Талком, 2017. 444 с.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка та соціальна робота в сучасному освітлогічному просторі. *Освітлогічний дискурс*, 2011. № 1. С. 103–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2011_1_12 (дата звернення: 25.01.2022).
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звереві. Київ; Сімферополь : Універсум, 2013. 536 с.
4. Жигайло Н.І. Соціальна педагогіка: навч. посібник. Львів : Новий Світ-2000, 2018. 255 с.
5. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод. комплекс / автор.-упоряд.: О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та ін. / за заг. ред.: І. Д. Звереві, Ж. В. Петрочко. Київ : Фенікс, 2007. 528 с.
6. Кабусь Н. Д. Соціально-педагогічний підхід до забезпечення сталого розвитку соціальних груп. *Педагогіка та психологія*. Харків, 2016. Вип. 54. С. 13–23.
7. Ковальчук Т.М., Теслюк В.І. Технології соціально-педагогічної діяльності: навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2018. 360 с.
8. Перспективи розвитку соціальної педагогіки в Україні: матеріали Круглого столу (24 травня 2018 року, Київ) / за ред. О. В. Чуйко. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. 118 с.
9. Петрочко Ж.В. Дитина в складних життєвих обставинах: соціально-педагогічне забезпечення прав: монографія. Рівне : Зень О.М., 2010. 367 с.
10. Потоцька Ю. Консультування. Соціально-педагогічний аспект. Київ : Шкільний світ, 2019. 112 с.
11. Рудкевич Н.І. Методика соціально-педагогічної роботи: навчально-методичний посібник. Львів : Растр-7, 2021. 324 с.
12. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
13. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду: навчально-методичний посібник / за заг. ред. А.О. Поляничко, А.В. Кирилюк. Суми : ФОП Цьома, 2020. 336 с.
14. Чернуха Н. Соціально-педагогічна робота в Україні: становлення, реалії, перспективи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*, 2019. № 1 (5). С. 37–40.
15. Чуйко О.В. Професійно-орієнтовані практики в підготовці соціальних педагогів в Україні. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія II: Соціальна робота. Соціальна педагогіка*, 2018. Вип. 24. Т. 2. С. 158–166.

REFERENCES:

1. Balakhtar, V.V. (2017). *Pedahohika i psykhohohiya v sotsial'niy roboti [Pedagogy and psychology in social work]*. Kyiv : Talkom [in Ukrainian].
2. Bezpal'ko, O.V. (2011). Sotsial'na pedahohika ta sotsial'na robota v suchasnomu osvitolohichnomu prostori Social pedagogy and social work in the modern educational space [Social pedagogy and social work in the modern educational space]. *Osvitolohichnyy dyskurs – Educational discourse*, 1, 103-111. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2011_1_12 [in Ukrainian].
3. Zvyereva, I.D. (Eds.). (2013). *Entsyklopediya dlya fakhivtsiv sotsial'noyi sfery [Encyclopedia for social professionals]*. Kyiv; Simferopol' : Universum [in Ukrainian].
4. Zhyhaylo, N.I. (2018). *Sotsial'na pedahohika [Social pedagogy]*. L'viv : Novyy Svit-2000 [in Ukrainian].
5. Bezpal'ko, O.V., Zvyeryeva, I.D., Kyuanysya, Z.P., & Kuz'mins'ky, V.O. (2007). *Intehrovani sotsial'ni sluzhby: teoriya, praktyka, innovatsiyi [Integrated social services: theory, practice, innovation]* Kyiv : Feniks [in Ukrainian].
6. Kabus, N.D. (2016). Sotsial'no-pedahohichnyy pidkhid do zabezpechennya staloho rozvytku sotsial'nykh hrup [Socio-pedagogical approach to ensuring sustainable development of social groups]. *Pedahohika ta psykhohohiya. Kharkiv – Pedagogy and psychology*, 54, 13–23 [in Ukrainian].
7. Kovalchuk, T.M., Teslyuk, V.I. (2018). *Tekhnolohiyi sotsial'no-pedahohichnoyi diyal'nosti: navchal'nyy posibnyk [Technologies of socio-pedagogical activities]*. Kyiv : Lira-K [in Ukrainian].
8. Chuyko, O.V. (2018). *Perspektyvy rozvytku sotsial'noyi pedahohiky v Ukrayini [Prospects for the development of social pedagogy in Ukraine]* Kyiv : KNU imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].

9. Petrochko, Zh.V. (2010). *Dytyna v skladnykh zhyttyevykh obstavynakh: sotsial'no-pedahohichne zabezpechennya prav [A child in difficult life circumstances: socio-pedagogical support of rights]*. Rivne : Zen' O.M. [in Ukrainian].
10. Pototska, Yu. (2019). *Konsul'tuvannya. Sotsial'no-pedahohichnyy aspekt [Counseling. Socio-pedagogical aspect]*. Kyiv : Shkil'nyy svit [in Ukrainian].
11. Rudkevych, N.I. (2021). *Metodyka sotsial'no-pedahohichnoyi roboty [Methods of socio-pedagogical work]*. L'viv : Rastr-7 [in Ukrainian].
12. Semyhina, T. (2020). *Suchasna sotsial'na robota [Modern social work]*. Kyiv: Akademiya pratsi, sotsial'nykh vidnosyn i turyzmu [in Ukrainian].
13. Polyanychko, A.O., & Kyrylyuk, A.V. (2020). *Tekhnolohiyi sotsial'noyi roboty i sotsial'noyi dopomohy v umovakh transformatsiynoho periodu [Technologies of social work and social assistance in the conditions of the transformation period]*. Sumy : FOP Ts'oma [in Ukrainian].
14. Chernukha, N. (2019). Sotsial'no-pedahohichna robota v Ukrayini: stanovlennya, realiyi, perspektyvy [Socio-pedagogical work in Ukraine: formation, realities, prospects]. *Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. sotsial'na robota – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 1 (5), 37–40 [in Ukrainian].
15. Chuyko, O.V. (2018). Profesiyno-oriyentovani praktyky v pidhotovtsi sotsial'nykh pedahohiv v Ukrayini [Professionally-oriented practices in the training of social educators in Ukraine]. *Naukovyy chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriya II: Sotsial'na robota. Sotsial'na pedahohika – Scientific journal of NPU named after MP Dragomanova. Series II: Social work. Social pedagogy*, 24, Vol. 2, 158–166 [in Ukrainian].